

СЕКЦІЯ 4

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ; ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА – НАВЧАННЯ БЕЗ БАР'ЄРІВ

**Білоус Н. С.,
старший викладач**
*Національний аерокосмічний університет
«Харківський авіаційний інститут»,
м. Харків, Україна*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ ГАНДБОЛОМ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Вступ. Сучасний розвиток вищої освіти в Україні відбувається в умовах активної реалізації принципів інклюзії, що є пріоритетним напрямом державної освітньої політики.

Кожен здобувач вищої освіти має право на рівний доступ до якісної освіти та повноцінну участь в навчальному процесі незалежно від стану здоров'я, фізичних можливостей, соціального статусу або інших індивідуальних особливостей.

Фізичне виховання як невід'ємна складова підготовки фахівців відіграє велику роль в формуванні соціальної компетентності, комунікативних навичок та толерантності.

Командні види спорту, зокрема гра в гандбол, створюють унікальні умови для розвитку інклюзивної взаємодії, оскільки передбачають спільну діяльність, взаємодопомогу, розподіл ролей та емоційну підтримку.

Як зазначають О. М. Соловей і Д. О. Соловей [5], серед спортивних ігор гандбол займає одне з провідних місць, що пов'язано з достатньою простотою правил і доступністю цієї гри для людей різних вікових груп і рівня фізичної підготовленості, зокрема здобувачів вищої освіти.

За даними Є. І. Петрушевського [4], гандбол в Україні займає певне місце в системі фізичного виховання та користується великою популярністю серед здобувачів вищої освіти.

В закладах вищої освіти спостерігається значна диференціація студентського контингенту за рівнем фізичної підготовленості, станом здоров'я (здобувачі вищої освіти з особливими освітніми потребами, хронічними захворюваннями, тимчасовими обмеженнями), соціальним і культурним походженням. Це актуалізує потребу в вивченні педагогічних умов, які б забезпечували інклюзивну взаємодію здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами під час занять гандболом, сприяли їхній соціалізації та особистісному розвитку.

IV Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю
«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ, СПОРТУ, ЗДОРОВОГО СПОСОБУ
ТА ЯКОСТІ ЖИТТЯ РІЗНИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ»

Мета дослідження: вивчити педагогічні умови забезпечення інклюзивної взаємодії здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами та без під час занять гандболом в закладах вищої освіти.

Методи дослідження: теоретичний аналіз і узагальнення наукової та методичної літератури.

Виклад основного матеріалу дослідження. За умов правильній організації занять і помірного дозування навантаження гандбол можна використовувати як засіб оздоровчого тренування. Гра, проведена на свіжому повітрі, має велику перевагу в природному загартовуванні й оздоровленні.

Систематичні заняття гандболом сприяють поліпшенню функціонального стану серцево-судинної, дихальної та нервової систем; зміцненню суглобового та зв'язкового апарату; виробленню стійкості до інфекцій, перегрівання, охолодження та зниження кількості захворювань; підвищенню рівня фізичної підготовленості та працездатності [5].

На думку Є. І. Петрушевського [4], систематичні заняття гандболом позитивно впливають на фізичний і психічний стан здоров'я та рівень фізичної підготовленості в здобувачів вищої освіти.

Дані Н. А. Курішко [3] свідчать про те, що гандбол є ефективним засобом поліпшення фізичного і психічного здоров'я, функціонального стану серцево-судинної, дихальної та нервової систем; зниження ризику серцево-судинних захворювань; зміцнення м'язово-суглобового апарату.

Н. М. Кононенко [1] вважає, що інклюзивні заняття з гандболу в закладах вищої освіти мають значний потенціал для підвищення рівня якості життя в здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами, сприяючи їхньому фізичному, психологічному та соціальному розвитку.

Інклюзивна взаємодія на заняттях гандболом передбачає створення такого освітнього середовища, в якому всі здобувачі вищої освіти незалежно від рівня фізичної підготовленості, стану здоров'я, наявності особливих освітніх потреб, соціального або культурного походження мають рівні можливості для активної участі в командній грі, взаємодопомоги, комунікації та спільного досягнення результату.

Основними педагогічними умовами забезпечення інклюзивної взаємодії здобувачів вищої освіти під час занять гандболом в закладах вищої освіти є:

1. Створення інклюзивного освітнього середовища на заняттях гандболом. Адаптація спортивного обладнання, спортивного майданчика та правил гри відповідно до індивідуальних можливостей здобувачів вищої освіти (зменшення розміру спортивного майданчика, використання полегшених м'ячів, модифікація правил, наприклад, чисельна перевага, обмеження часу володіння м'ячем, альтернативні способи передачі тощо). Організація простору, що забезпечує безпеку та доступність для всіх учасників (пандуси, спеціальні зони, візуальні та звукові маркери тощо). Формування позитивної психологічної атмосфери толерантності, взаємоповаги та підтримки в команді.

**IV Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю
«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ, СПОРТУ, ЗДОРОВОГО СПОСОБУ
ТА ЯКОСТІ ЖИТТЯ РІЗНИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ»**

2. Диференціація та індивідуалізація навчального процесу. Розробка індивідуальних освітніх завдань із урахуванням рівня фізичної підготовленості, функціональних можливостей та особливих освітніх потреб здобувачів вищої освіти. Використання варіативних фізичних вправ і модифікованих ігрових завдань, які дозволяють здобувачам вищої освіти з різними можливостями виконувати ролі, що відповідають їхнім сильним сторонам (наприклад, розподіл амплуа з урахуванням обмежень тощо). Поєднання індивідуальних, групових та командних форм організації роботи на заняттях із гандболу.

3. Підготовка викладача до інклюзивної взаємодії. Підвищення кваліфікації викладачів фізичного виховання щодо інклюзивних технологій, особливостей роботи зі здобувачами вищої освіти з особливими освітніми потребами, методів адаптації технічних елементів гри в гандбол. Формування у викладача навичок фасилітації, медіації конфліктів, мотивації та емоційної підтримки всіх здобувачів вищої освіти. Розвиток рефлексивної компетентності педагога для постійного аналізу ефективності інклюзивної взаємодії.

4. Застосування інклюзивних методів і технологій організації занять гандболом. Використання кооперативного навчання, методу «рівний рівному», рольових ігор та командних завдань, що сприяють взаємодопомозі. Впровадження модифікованих варіантів гандболу. Інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій для пояснення правил і техніки в доступній формі.

2. Формування мотивації та позитивного ставлення до інклюзивної взаємодії. Розвиток в здобувачів вищої освіти без особливих освітніх потреб усвідомлення цінності інклюзії, толерантності та командної солідарності. Використання ігрових ситуацій, які демонструють переваги взаємодопомоги та спільного успіху. Заохочення рефлексії здобувачів вищої освіти щодо власного досвіду участі в інклюзивній команді.

3. Моніторинг, оцінка та корекція інклюзивної взаємодії. Розробка критеріїв і показників оцінки рівня інклюзивної взаємодії (участь в командних діях, якість комунікації, рівень психологічного комфорту, соціальна інтеграція). Регулярний моніторинг ефективності педагогічних умов за допомогою спостереження, анкетування, відеофіксації та самооцінки здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами. Своєчасна корекція змісту, методів та форм організації занять на основі отриманих даних.

4. Забезпечення міждисциплінарної та соціальної підтримки. Співпраця викладача фізичного виховання з фахівцями інклюзивної освіти, психологами, медиками та реабілітологами. Залучення здобувачів вищої освіти до спільного планування та оцінки занять. Створення умов для перенесення досвіду інклюзивної взаємодії з занять гандболом в інші сфери студентського життя.

Ефективність забезпечення інклюзивної взаємодії значно зростає при комплексному впровадженні перелічених умов. Вони мають бути взаємопов'язаними та реалізовуватися системно протягом усього навчального процесу.

Для формування мотивації в здобувачів вищої освіти до систематичних занять гандболом важливо створити комфортні умови для занять і гри щоб уникнути стресу та негативних емоцій [2].

IV Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю
«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ, СПОРТУ, ЗДОРОВОГО СПОСОБУ
ТА ЯКОСТІ ЖИТТЯ РІЗНИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ»

Висновки Ефективність забезпечення інклюзивної взаємодії здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами на заняттях гандболом значно зростає при комплексному, системному та взаємопов'язаному впровадженні педагогічних умов: створення інклюзивного освітнього середовища на заняттях гандболом; диференціація та індивідуалізація навчального процесу; підготовка викладача до інклюзивної взаємодії; застосування інклюзивних методів і технологій організації занять гандболом; формування мотивації та позитивного ставлення до інклюзивної взаємодії; моніторинг, оцінка та корекція інклюзивної взаємодії; забезпечення міждисциплінарної та соціальної підтримки.

Для формування стійкої мотивації в здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами до систематичних занять гандболом важливим є створення комфортних, психологічно безпечних умов, які мінімізують стрес і запобігають виникненню негативних емоцій.

Перспективи подальших досліджень: вивчити вплив інклюзивної взаємодії під час занять гандболом на формування соціальної компетентності, емпатії, толерантності та командної культури в здобувачів вищої освіти без особливих освітніх потреб.

Список використаної літератури

1. Кононенко Н. М. Організаційні умови проведення інклюзивних занять із гандболу в закладах вищої освіти. *Актуальні питання фізичного виховання, спорту, здорового способу та якості життя різних верств населення* : зб. тез III Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (електронне видання), 21 берез. 2025 р. Харків : Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», 2025. С. 362–367.

2. Кононенко Н. М. Фактори, що впливають на формування мотивації у здобувачів вищої освіти до занять гандболом. *Актуальні питання фізичного виховання, спорту, здорового способу та якості життя різних верств населення* : зб. тез II Всеукр. наук.-практ. конф. (електронне видання), 22 берез. 2024 р. Харків : Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», 2024. С. 108–111.

3. Курішко Н. А. Вплив занять гандболом на стан здоров'я здобувачів вищої освіти. *Актуальні питання фізичного виховання, спорту, здорового способу та якості життя різних верств населення* : зб. тез II Всеукр. наук.-практ. конф. (електронне видання), 22 берез. 2024 р. Харків : Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», 2024. С. 30–33.

4. Петрушевський Є. І. Розвиток гандболу в Україні в умовах глобалізації спорту : дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 017. Київ : Національний університет фізичного виховання і спорту України, 2021. 226 с.

5. Соловей О. М., Соловей Д. О. Теоретичні основи гандболу : навч. посіб. Дніпро : Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту, 2017. 161 с.